

پیام به کنگره‌ی زمان و مکان در اجتهاد - 24 / اسفند / 1374

بسم الله الرحمن الرحيم

فراهم آمدن این گردهمایی تحقیقی و علمی با همه‌ی آثار و نتایجی که ان شاء الله از آن حاصل خواهد شد یکی دیگر از برکات و حسنات ماندگار شخصیت عظیم و بی‌بدیلی است که عظیم‌ترین و شگفت‌انگیزترین پدیده‌ی تاریخ در عرصه‌ی مسائل مربوط به اسلام و مسلمین یعنی تشکیل نظام جمهوری اسلامی نیز یادگار بی‌نظیر اوست.

اگر سر برآوردن حکومتی بر پایه‌ی اندیشه‌ی الهی و اسلامی و با پرچم عدل اسلامی، در جهانی که از غوغای اندیشه‌ها و هدفها و شعارهای مادی انباشته است، از قوت تدبیر و اراده و توکل و حکمت آن یگانه مرد، خبر می‌دهد؛ و اگر گسترش ارزشهای اخلاقی و احیاء دوباره‌ی زهد و پرهیز و پارسایی در منش و روش مردان صاحب مقام این حکومت، آئینه‌ی شفاف خلوص و صفا و خشوع و عروج روحی آن برگزیده‌ی زمان را در برابر نسلهای امروز و فردا می‌گذارد؛ نگاه ژرف عالمانه و حکیمانه‌ی او به فقه و شریعت و تکیه بر شعار «نقش زمان و مکان در استنباط فقهی» نیز احاطه‌ی علمی و بصیرت و تیزبینی و آینده‌شناسی و خلاقیت و غنای فکری او را آشکار می‌سازد. و تازه این همه با هم که خود ترکیب بدیع و بی‌نظیری در سلسله‌ی درخشان شخصیات اسلامی است، بی‌شک همه‌ی ابعاد شخصیت امام راحل کبیر ما نیست.

درباره‌ی مسأله‌ی زمان و مکان و نقش و تأثیر آن در استنباط احکام اسلامی کوتاه سخن آن است که این سرچشمه‌ی مبارک اگر به درستی شناخته و به کار گرفته شود، پشتوانه‌ی عظیم برای بهره‌مندی جوامع بشری از کوثر شریعت اسلامی پدید خواهد آورد. تاکنون رائج‌ترین بهانه و دستاویز کسانی که خواسته‌اند اجتماعات بشری را از فیض هدایت و سعادت بخشی شریعت، محروم سازند این بوده است که احکام دینی را حقیقتی جامد و بی‌انعطاف پنداشته و جریان پیوسته و جوشان و تبدیل‌پذیر زندگی را با آن ناسازگار قلمداد کرده‌اند. این سخن اگرچه در مواردی از غرض ورزی و بی‌اعتقادی به اصل دین ناشی شده، لیکن در مواردی نیز از ناآگاهی و جهالت گویندگانش نشأت گرفته است، و ای بسا که عکس‌العمل غیر عالمانه یا غیر حکیمانه‌ی برخی از دین‌باوران نیز به آشفته‌پنداری و آشفته‌گویی‌ها دامن زده است.

حقیقتی که امام راحل (رضوان الله علیه) مطرح می‌کند آن است که کوثر شریعت و فقه، در جریانی دائمی و ابدی، از سرچشمه‌ی وحی، به سوی عرصه‌های گوناگون حیات جاری است. منشاء و ماده‌ی حکم الهی، نه خرد و اندیشه‌ی محدود بشر و نه مصلحت‌اندیشی‌های کوتاه‌بینانه‌ی اوست که در شرائط گوناگون زندگی قالب‌گیری و منجمد شده است؛ علم و حکمت محیط و لایتنای الهی است که همه‌ی زمانها و مکانها را در زیر بال همای خود می‌گیرد و بر همه‌ی سرزمینها و کشتزارهای حیات می‌بارد و همه جا و هر زمان را سیراب می‌کند. زمان و مکان و اوضاع و احوال گوناگون زندگی بشر و تازه‌های جهان، به فقیه دین شناس و زمان شناس کمک می‌کند که خود و اهل زمان خود را از آن کوثر یعنی سرچشمه‌ی لایزال و فزاینده، سیراب سازد و محرومیت از آن را برای بشر که همواره و همه جا نیازمند دین و شریعت الهی است، بر نتابد.

در فهم و تطبیق این اصل کلی، روشن بینی و درعین حال، انضباط فکری تمام باید به کار گرفته شود. هر گونه افراط و تفریط در این کار حساس و خطیر، زیانهای جبران‌ناپذیر به بار خواهد آورد. در این کار، لطمه‌ی بی‌بندوباری علمی، به همان اندازه سنگین است که جمود فکری و کوتاه بینی.

شناختن نقش هر زمان و هر مکان، همواره باید با پایبندی به اصول فقاقت که «روشی» علمی و تخصصی است، همراه باشد. و این است معنای سخن امام راحل رحمه الله علیه که فقه پویانده و منطبق بر نیازهای همیشه و همه جا را همان فقه سنتی دانسته و بر این پای فشرده اند.

از این جا می توان دانست که تنها فقه های کارآزموده و اهل فن، صلاحیت آن را دارند که تأثیر زمان و مکان را در احکام شریعت بشناسند و بر طبق آن فتوا دهند. این امر خطیر از دسترس ناخبرگان و غیر متبحران اقیانوس فقاقت، بسی دور است.

اکنون جمع شما فرزنانگان و دانشمندان دین شناس و خبرگان فقاقت دارای نقشی اساسی است. نخست باید مراد صحیح از «نقش زمان و مکان در اجتهاد» شناخته و توهم ناسازگاری این اصل با اصل «پایداری و ابدیت شریعت» به شیوه یی عالمانه و دقیق، دفع شود. و سپس مرزبندی این اصل مهم، و تعریف جامع و مانع، و شیوه های استفاده از آن تبیین گردد. در این کار بزرگ، شرح صدر و تحمل علمی همراه با دقت و مراقبت از اصول مسلم و مقطوع، در کنار یکدیگر لازم است. بی شک حضور علماء و فقهاء و اساتید برجسته و نامدار حوزه ی علمیه ی قم در این گردهمایی و نیز شخصیت علمی مدیر محقق و عالی قدر و ارزشمند و دست اندرکاران فاضل و فن شناس و دلسوز آن، امیدهای فراوانی به ثمرات این مجمع علمی در دل برمی انگیزد.

وظیفه ی تخلف ناپذیر خود می دانم که از فرزند خلف و شایسته و بزرگوار امام راحل مرحوم حجة الاسلام آقای حاج سید احمد خمینی (طیب الله رمسه و قدس الله نفسه) که با دانش و خرد و هوشمندی و دلسوزی خود این سر رشته ی مبارك را گشود و فکر تشکیل این مجمع را پدید آورد، با قدردانی و تجلیل شایسته یاد کنم و برای روح مطهر او از پروردگار طلب فضل و رحمت نمایم و با اطمینان، بخش عظیمی از اجر و ثواب اخروی و یاد نیک دنیوی این کار بزرگ را متعلق به وی بدانم. والسلام علیه و علی والده العظیم و علی جمیع العلماء العاملين و الفقهاء الراشدين و علیکم جمیعاً و رحمة الله و برکاته.

سید علی خامنه ای

بیست و چهارم شوال 1416